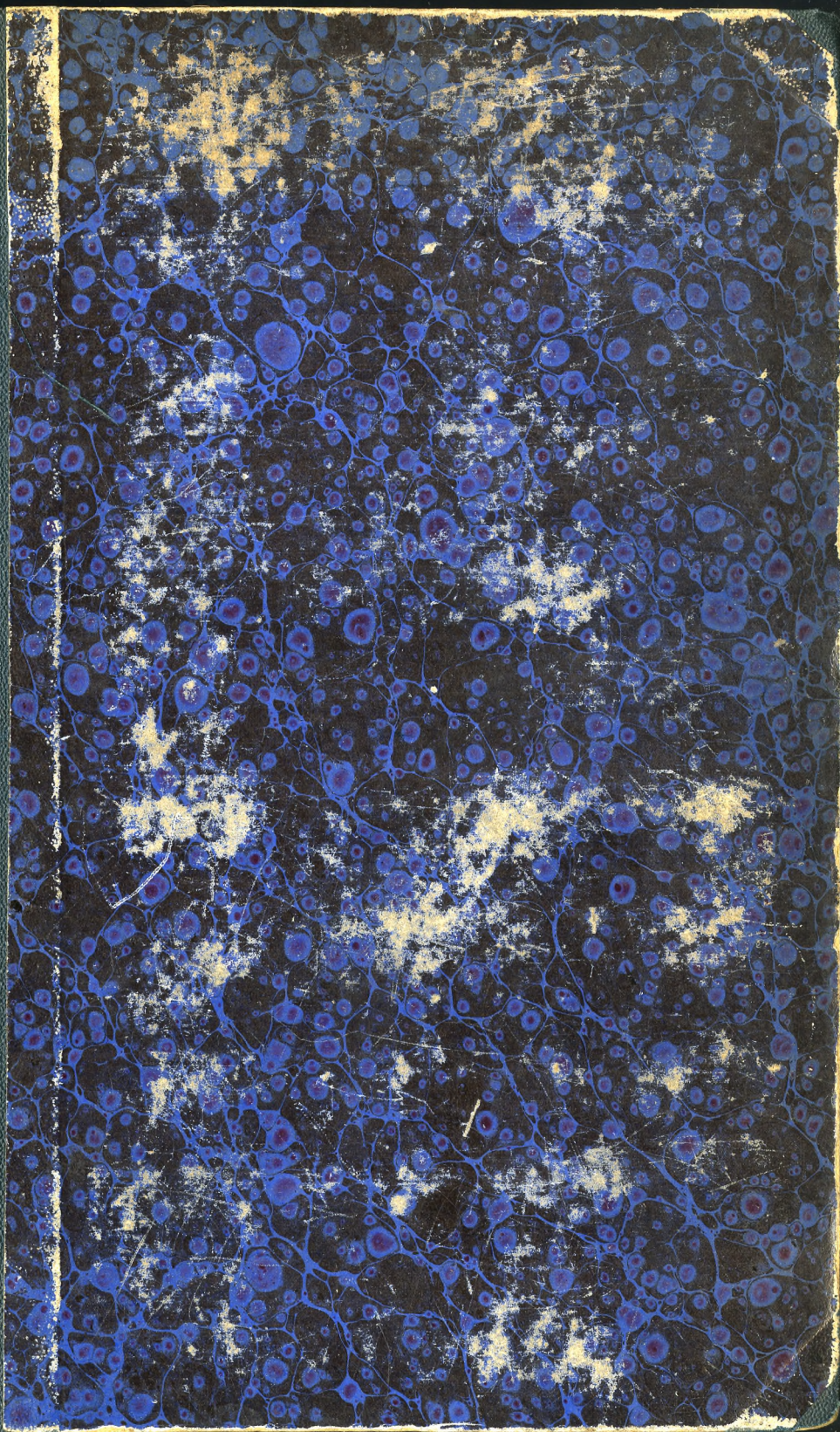


Politikai
röpiratok,

53.



Bk.
34

SIRATJUK EÖTVÖS JÓZSEFET,
MINT HAZÁNK MÓZESÉT.

SZENT BESZÉD,

MELYET

A SZOMBATHELYI IZR. TEMPLOMBAN

1871-ki februárhó 28-án (5631-ki Adárhó 7-én),

MINT

MÓZES HALÁLA ÉVFORDULÓ NAPJÁN,

B. E. BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF

M. K. VALLÁS- S KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER UR

F. HÓ 2-ÁN TÖRTÉNT

GYÁSZOS KIMULTA FELETT

TARTOTT

D^r. ROKONSTEIN LIPÓT,
FŐRABBI.



SZOMBATHELY, 1871.

Nyomatott Bertalanffy Imrénál.

L16752 00764183

SIRATLUK EÖTVÖS IÖZSEFET,
MINT HAZÁNK MÖZSEFET.

SZENT BÉZSÉD

MIRYTT

A SZOMBATHELYI IZR. TEMPLOMBAN

1871-ki február 28-án (1881-ki június 7-én)

MINT

MÖZSEHALÁLA EÖRFÖRDÜDÖ NAPJÁN

H. E. BÄRÖ EÖTÖS IÖZSENE

M. E. VALLÁS ÉS KONVOKÁCIÓI MINISZTERE ÚR

E. H. Ö. K. N. T. Ö. N. T.

GYÁZSOS KIÖÜLT. P. H. H. H. T.

TAJÓTT

DR. BALLAGI GÉZA

SZOMBATHELYI IZR.

1871-ki február 28-án (1881-ki június 7-én)

Bevett szokás szerint, t. hitfeleim! mindenik évben a mai nap egybegyűjt e sz. helyen a végből, hogy a kegyelet adóját rójuk le ama férfitra, ki az őskorban legragyogóbb csillagként tűnt fel, s kinek dicsfénye még most is sugároz és ömledez, sőt sugározni és ömledezni fog, míg csak ember a földet taposni fogja; hogy kegyeletes áhitattal emlékezzünk isteni tanítónk, Mózesről, ki a sz. hagyomány szerint a mai napon, t. i. folyó Adárhó 7-én fejezte be nagy, dicsteljes, szent s halhatlan életpályáját.

De a jelen évben, igen tisztelt hallgatóság! kettős fájdalmas gyász borong kebleinken: siratjuk egyszersmind ama nagy férfit, kit e hóban vesztettünk, siratjuk b. Eötvös Józsefet, *ki hazánkra nézve az ő Mózsesnek hű példánymása vala.*

Hiszen az ő élete s annak áramlata teljesen hasonló is az ő Mózseséhez!

Mint Mózesnek, úgy az ő egész léte össze volt tűzve, fűzve s növe nemzetével; mint Mózesnek, úgy az ő nemes keblét dagasztá, emelé s hevité azon *egy* érzés, azon *egy* benső vágy s forró óhaj, hogy nemzetének szellemi s anyagi

jólétét, virágzását, gyarapodását, nagyságát s boldogságát még láthassa; mint Mózes gondolt és fáradozott ernyedetlenül, küzdött s szenvedett örömmel s lelkesedéssel hazája hódítása, teljes győzelme, önállósága, szabadságáért; mint Mózesnek, úgy ő neki is szomoruan kelle tapasztalnia, miszerint nemesen nyitott s fáradozva egyengetett, a haza és a nemzetre nézve egészen új pályáján el vannak hintve nem az elismerés, méltány s hála illatos rózsái, de igenis gyakran a félreértés s hálátlanság sebző tövisei; mint Mózesnek, úgy ő neki is csak a küzdés és szenvedés juta mostoha osztályrészeül, de nem az, hogy az ígéret földébe bevonulva, hazája s nemzete boldogságát, teljes virágzását, megkezdett nagy művét befejezve szemlélhetné.

Azért, miként Mózesnél, úgy az ő elhunytja is sajnó sebet sujtott mindnyájunk keblébe, pótolhatlan hézagot ejtett a haza körébe; s azért, miként Mózeset, úgy siratjuk mindnyájan őt is!

Az ósrabbik t. i. a következőket beszélnek el hagyományilag Mózes halála s általános siratásáról (Midr. rab. 302. 4.):

„Mintán Isten ajkcsókolás közt lelkét elválasztá s elvezé Mózes testétől, fájdalmasan siratni kezdé, a Zsoltár költőjével keseregén (Zs. 94. 16.): Ki fog ezentúl mellettem buzogni a roszak, ki segítségemül lenni a gonosztevők ellen? — Síratta az ég is, mondván Mikéás profétával (9. 2.): A jámbor íme eltűnt a földről! — A föld amaz utótétellel busongott (ugyanott): Nincsen többé az emberek közt az igazlelkű! — Majd Jehosua tanítványa indul bánatos siratásra, a sz. dalnokkal felsóhajtozván (Zs. 12. 2.): Ó segíts most, Istenem! mert a jámbor kimult, az igazságosak száma kevesbült Ádám fiai közül. — Még az angyalok is siratva dicsőítik őt, mondván

(Deut. 33. 21.): *Isten igazságát gyakorlá. — Erre Izráel fájdalmasan hozzáteszi (ugyanott): S Isten jogait érezteté Izraellel. — Végre mindnyájan ama karéneket hangoztatták: (Ezaiás 57. 2.) Örök békére ment el, csendesén fekszik nyughelyén az, ki egyenesen élt. (Prov. 10. 7) Az igazságos jámbor emléke maradandó áldásul lenni, s az ő nagy lelke üdvözülni fog Istennek öröklétü Menyországában.* —

Ime, sztteim! az ősrabbik sz. mondája szerint Mózes halálát maga az Isten, ég s föld, az angyalok, Izrael s Jehosua tanítványa siratták keservesen, mire magokat vigasztalva, mindnyájan üdvözülnék dicsőítették, s emlékét maradandó áldásul dicsérték. Szintazt állithatjuk bátran a haza nagy halottja, b. e. báró Eötvös Józsefről is, ha magasztos, tevékeny, dicső és szent életét figyelemmel kísérik.

Maga Isten tehát siratá Mózes halálát, keseregvén: „*Kicsoda fog ezentül mellettem buzogni a roszak. kicsoda segítségemül lenni a gonosztevők ellen?*“ Igenis, sztteim! senki oly annyira, mint Mózes, buzgott a roszak ellen; de azért nem tüzzel s vassal, nem pusztitással s rombolással, nem kinpadal a hitetlenek térítésére, nem máglyával a romlott lelkek tisztítására, hanem ama hatalmas fegyverrel, melyet az ember legbecsebb, legfönségesebb ajándokul nyert a jó Teremtőtől: *a szóval, a beszéddel.*

Oktatá s tanitá kortársait arra, a mi Isten, hit, erény, jó, szép, nemes s üdvös, s önpéldájával haladott előre, hordván a mennyei fáklyát, jelölendő az irányt, megvilágítandó

az utat, mely az ember életfeladata, hivatása, valódi boldogsága végcéljához vezet. S ha népe botlott s romlott, azt inté s megfedd; s ha Isten büntetni akarta, érette imádkozék, s a végkegyelmet eszközlé ki.

Mert a valódi hit szenteséggel, engesztelékenységgel, türelemmel jár karöltve; a valódi hit a romlott, hanyatlott irányában sajnálatot és szánalmat érez, de nem gyűlöletet és boszút; a valódi hit nem vak, hanem eszélyen s tapasztalaton alapul, s ama tudaton, hogy egyikünk sem ment hiba, gyöngeség, gyarlóság s büntől; a valódi hitü soha sem satnyul s vadul el vakbuzgóvá, de tanít, oktat kimélylyel, térít s javít nyájassággal saját jámbor példája által.

Ekkép cselekvék, sztteim! az első isteni jós, a halhatatlan Mózes!

S kérdlek benneteket, t. hllg! vajjon a dicsőült Eötvös József egész életén át nem ömlengenék-e mindazon vezérelvek s irányeszmék, melyek az igazi vallásosságot jellemzik, s melyek örökvirító füzérét képezik a legnemesebb erények s erkölcsöknek?

Ő a szent költővel tartott, ki azt mondja (Zs. 6. 8):
„Elömbé terém Istent, ki jobbomon van, s én azért nem tántorgok soha“

A hit bátoritá és edzé gyöngé, lankadt testét, s kölcsönöze ihletgazdag kedélyének rugékonyságot, erőt s kitarást annyi ernyedetlen tevékenységre a tudomány, az emberiség, a haza érdekében; a hit adá lelkének ama magas röp-tét, egészen felszárnyalva a mennyei öröklétig; a hit csordultig tölté be nemes keblét, mely üde forrásból felduzzadózott a legtisztább eszmék s érzelmek apadhatlan áramlata.

Ekképen buzgott ő is, mint hajdan Mózes, s vala Isten segítségül a roszak, a hitetlenek ellen.

Mert ki birná, ki merné tagadni, hogy a boldogult Eöt-vös József a mély buvárok, a nagy bölcsészek, a távlátó államférfiak, a dúseszményü irók s költőknek egyik legkiválóbbja, legkitünőbbje vala !? E gondolatnál pedig mindazoknak kell, kik alig hogy a tudomány küszöbére lépnek, már ott tátong előttük a hitelenség átkos örvénye, azoknak kell, hogy szégyenitve vallják be s ismerjék el, miszerint az igazi buvárlat nemcsak nem ellenese a vallásosságnak, sőt azt eredményezi, hogy — mint már bölcs Salamon állítja (Prv. 15. 33.): „*A bölcelet tanítmánya az Isten félelme.*”

Buzgott ő a roszak, s vala Isten segedelmül a gonosztevők ellen, mert önpéldája által bizonyította be, hogy az állam legszilárdabb támasza, a társadalom legtartósabb tapasza: — a hit, mely ha kivész, amaz alapjában meg van ingatva, s összedől

A királyt fényes trónján, az államférfiut magas polczán, a törvényhozót tanácskozási termén, a bírót, midőn igazságot szolgáltat, a tisztviselőt, midőn igazgat s végrehajt, ama magasztos és szent tannak kell, hogy áthassa, lelkesitse s vezérelje, miszerint ténykedése Isten nevében történik, kiről írva van (Zs. 97. 2.): „*Jog s igazság trónjának oszlopai.*” Jog s igazság pedig a lelkiismeret, a hit kifolyása, eredetét a lelkiismeretes hitből meríti, fogalmát abban nyeri.

Buzgott ő továbbá a roszak, s vala Isten segedelmül a gonosztevők ellen, önpéldája által kiválóan megmutatván, hogy az igazi vallásosság egyszersmind türelmes is; nem ügyelvén a különféle hitűek különböző vallásos gyakorlataira, melyek oly különbözők, mint az emberek behajlamai s kül-

alakjai, hanem a szent s áhitatos bensőségre, melyet a hit eredményez; nem vevén tekintetbe a különféle utakat, hanem az isteni czélt, mely elérendő: *erényesség, erkölcsiség, emberi szeretet s kegyelet*; levén boldogító angyal, ki saját boldogságát óhajtvá, a másét is, melyet másképen elérni vélt s reménylett, örömmel látta s elő is mozdította. —

Ilyen vala, sztteim, az üdvözült Eötvös József! S azért az ő gyászos elhunyta felett, miként az idézett sz. monda Mózesről állítja, méltán busong maga az Isten, még az ég s a föld is: *„hogy eltűnt a valódi jámbor a földről, hogy nincsen többé az igazlelkű az emberek közt“ !!!*

„Ó segíts Istenem! mert kimult a jámbor, kevésbül az igazságosak száma Ádám fiaí közül“ — ekkép siratá Jehosua — az említett sz. monda szerint — Mózes mesterének halálát; szintugy bánkodhatunk mi is, t. hllg. b. e. Eötvös József halálán, ki nekünk mesterünk, tanítónk, szellemi vezérünk s utmutatónk vala a lelki emelkedettség elérése, a szellemi kincsek felkutatása, az igazságok feltalálásában.

Mert kicsoda közülünk, ki az értelmiség szép nevére igényt tartani óhajt, nem gazdagodott eszmékben, nem gyarapodott ismeretek, műveltség s tudományokban akár a költészeti ihlet magasztosságát, akár a bölcsészeti buvárlat gazdagságát oly pazarul ömlesztő remek műveinek olvasásánál; kinek kedélye nem üdült, lelkének szomjas tudvágya nem csillapult e valóságos mennyei források élvezeténél? —

S ki más mint ő, a közoktatási ügyek élén dicsően állván, adá a hazai tanügynek az első jótékony lökést, az első üdvös lendületet; ki kezdeményezé, indítá azt; ki fáradozott, munkálkodott lankadhatlanul, egészen drága élete elkoczkáz-

tatásával, hogy azt a kor színvonalára emelje, a kor követelményeihez idomítsa?

Ki más, mint ő, a magyar tudós Akadémia érdemgazdag elnöke levén, lankadást, csüggedést nem ismerve, drága élete feláldozásával buzgott s ténykedett, hogy a hazai tudományosságot minél szélesebb alapokra fektesse, minél távolabb ható mérvekig terjeszsze, minél tágabb körökre elsgároztassa?

Igen is, sztteim, Ő hazánk Mózes, szellemi vezére vala; vala pedig azért is, mert az igazságért lelkesült, az igazság felkutatása s feltalálásában emésztette fel drága életének napjait.

Búsongunk tehát — az idézett sz. monda szerint — mint Jehosua az ő mestere Mózes, ugy mi szellemi vezérünk. az üdvözült Eötvös József halála felett, a sz. dalnokkal panaszt emelvén: *„Eltűnt közülünk nemcsak a valódi jámbor, de vele az igazságosak számában nagy s pótolhatlan űr is támadt.”* S az angyalok, kik legjobban tudják s értik, mi az igazság, s hogy az igazság az Istené, siratják őt, dicsőítvén: *„Ő vala az, ki életén át Istennek igazságát gyakorlá.”*

De senki sem gyászolja annyira, senki sem siratja oly méltó bánattal mint épen mi, tiszt. hitfeleim! mint Izrael, keseregvén, miként a sz. monda a hajdani Izraelről beszéli el, az irás szavaival siratván az ő Mózes halálát, minthogy *„Isten jogait gyakorlá Izrael irányában”* —

Már a negyvenes években, midőn Izrael nemcsak hazánkban, de majdnem europaszerte még lealázva s gyalázva, üldözve és számüzve, betolakodott, becsempésztetett vándor-idegennek tekintve, czipelél, mint nyomorult bűnös, a nehéz rablánczokat testén, hordá, mint a testvérölő, földönfutó Káin, a

szógyenbélyeget homlokán, már akkor, midőn Izraelnek sem a rokonszenv nyájas mosolya, sem az emberbaráti részvét szármalmas érzése mostoha s szerencsétlen sorsát nem enyhíté; de sőt a szivtelen megvetés s az ellenszenv gunyos kaczaja még sulyosbítá: már akkor a boldogult Eötvös József mint oáz a rideg sivatagban, mint menhelyt nyújtó szigetpart a bőszön zajló tengerben tűnt ki, mint a Libánon a balitéletek s álvélemények vastag köde közt fölmeredezett, büszkén fénylő csucsán *az isteni jog* napját ragyogtatván, s sugárait szétárasztván a vele emberileg rokonérző nemesebb keblekre; már akkor ő vala az, ki ugy élőszóval, mint egész iratban bajnoki bátorsággal kelt ki a szűkkeblűek s korlátolt elműek nagy táborá ellen; már akkor magasan lobogtatá az *istenti jog s igazság* dicső zászlaját, gyűjte, mint Makkabeus Judás, kis, de lelkesült s azért hatalmas sereget, s azzal harczolt, küzdött bátran, kitartóan, mig győzedesmeskedett, mig a végdiadal az övé lett, mig 1868-ban az ő védszárnya alatt törvényileg jutott Izraelnek is az isteni jog szabad használata s gyakorlata, s az elismerés, hogy ezentúl az izraelita hitű is a haza hű fiának, polgárai igazi testvérének tekintendő, s mint ilyen egyenjogósítandó.

Azért bánkodik Izrael oly méltó gyász s fájdalommal, mint hajdan Mózes, ugy jelenleg a haza Mózesé, az üdvözült Eötvös József kimulta felett, siratván őt méltán: „*Nincsen többé az, ki Izrael irányában Isten jogát védte, kiküzdötte, teremtette s valósította.*“

Azonban, sztteim! az ily ritka emberi tünemény, minő a boldogult Eötvös József, ki értette s birt hozzá a szilárd önkarat, a határozott szándok, a kedély benső sugallata s a

szellem fensőbb tehetségével, hogy élte mindenik mozzanatát a lefutandó földi pályán egy-egy dicső emlékszoborrá varázsolja át; ki képes a gyorsan elrepülő napokat értékesíteni, hogy — a mint az ősrabbik a sz. tannal foglalkozóról állitják (T. Sab. 127. a): *„hogy itt a mulandóságban csak kamutát élvezzi tevékenységének jutalmául, maga a tőke pedig egészen megmarad a tilvilág örök édelgésül;”* ki életfolyomának önmaga vájkálja a medrét, s pedig oly talajon, melynek partjain soha el nem hervadandó szellemvirányok tenyésznek s terülnek el számára buján; az ilyen férfiú, sztteim, feledhetlen, neve dicsfénykörben ragyogóan örökítve van a történelemben, szelleme áldásosan száll legbecsesebb örökség gyanánt nemzedékről nemzedékre.

Az ilyen ritka emberi tünemény, minő a boldogult Eöt-vös József, ki egész életét, élete idejét csak a szellemvilágnak szánta s szentelte, kinek fáradalmi s tettei lánczolatot képeznek, melynek gyűrői össze vannak szerkesztve elemeiből az isteni jogok s igazságok hirdetése s terjesztése, az egélyi erények s erkölcsök gyakorlása s valósítása, az ismeretek s tudományok buvárlása s művelésének: az ilyen lánczolat, vívője testi halálával, meg nem szakad, csak salakja hullott le, sőt tovább alakul, gyűrűzete gyarapul a vég nélküli örökkévalóságig.

Az ily ritka emberi tüneményről, minő a boldogult Eöt-vös József, helyesen jegyzi meg az ősrabbik (T. Kidusin 40. b.): *„Hasonló az élőfához, melynek egyes ágai szennyes szemétdombra hajlanak, törzse pedig tiszta, szent talajon diszlik; midőn tehát a halállal amaz ágak letöretnek s lehullanak, az egész nyert tenyészete magasztosságában, mert teljesen szentté, átszellemülve leend“*

A szent életű férfi elhunytával csak a gyarló hüvely távozik; de tartalma, mely mindig Istennél vala, végtelen szellembirodalmában ragyogva, ezentúl dicsőbben, tündöklőbben, minden földi folt s homály, szenvedés és nyomortól menten, boldogul működik az üdvözülők öröklétű honában.

Azért mi, valamennyi kesergők, miként az idézett szent monda az ő s Mózesről állítja, úgy hazánk Mózesét is, b. e. Eötvös Józsefet vigasztalásunkul őszhangzó karban dicsérjük s dicsőítjük Ezaiás proféta és bölcs Salamon sz. szavaival: *„Örök békére ment, csendesen nyugszik fekhelyén, ki egyenesen járt; az igazságos jámbor emléke maradandó áldasul lenni, az ő halhatlan lelke üdvözülni fog Istennek öröklétű Mennyországában;“* amen.

Ima.

„Az Isten adá, az Isten vevé, az Isten neve legyen dicsérete!“ (Jób. 1. 21.) Igenis, Istenünk és Urunk! életnek s halálnak Ura! Szent nevedet dicsérjük és magasztaljuk örömben s búban, szerencsében és szerencsétlenségben, ha az életnek akár gyönyörei emelik, akár csapásai sujtják gyarló kebleinket; Te vagy minden jónak apadhatlan forrása, s Te nyujtod a balzsamot a sérves, a vigaszt a bánatos sziveknek.

Legyen tehát kedves előtted, Örökkévaló Istenünk! a mi dicséretünk s magasztalásunk, melylyel e szent órában, egy nagy halottat siratva s gyászolva, hozzád járulunk, s fogadd kegyelemmel s irgalommal szívünk mélyéből felbuzogó áhítatos könyörgésünket, melyet e sz. órában rebesgünk s hozzád intézünk a nagy halottnak

b. e. báró Eötvös József
lelki üdvösségeért!

Ki mig e halandóságban mulatott, a te szent szolgálodnak szánta egész idejét, ki éretted buzgott, a Te szent akaratodat teljesítette, egély s erény, erkölcsiség s emberi szeretete, a tudomány, a haza és az összes emberiségért lelkesült, fáradozott s munkálkodott,

Engedd végtelen irgalmadban. Mindenható Istenünk ! hogy e nagy halottnak hozzád költözött nemes lelke a Te magasztos és szent körödben s az üdvözültek dicsteljes soraiban édelegjen s boldoguljon, hogy nyerje s élvezze bő jutalmát azon számtalan érdemért, melyeket nekünk, a hazának, az emberiségnek szerzett, s melyeknek emléke utódainkra szállani, s áldásul örökké maradni fog.

„Báró Eötvös József szelleme legyen befűzve az örökélet frigyébe, Te nálad Örökkévaló Istenünk ! (Sámuel 1. k. 25. 29.) báró Eötvös József nagy s nemes lelke legyen dicsőülve s üdvözölve; amen! —*

Mindenható Istenünk ! Csepegtess irgalmad apadhatlan forrásából az enyhítés mennyei irbalzsamát a méltán siránkozó özvegy s az árván maradt gyermekek sajtó sziveire; vigasztald őket atyáskodó malasztodban Dávid királynak általad sugallt ama magasztos szavaival: (Sám. 2. k. 1. 23.) *„A kik az életben egymás iránt szeretettel s bensővonzalommal voltak, azok a halálban sem fognak egymástól elválni.“*

Vigasztald, Örökkévaló ! az árván hagyott szeretett hazát, mely legkitünőbb, legnemesebb, legdrágább, leghűségesebb fiát vesztette; vigasztalj mindnyájunkat, kiknek e csapás oly vérző s fájó sebet ejtett; engedd, hogy nagy szelleme köztünk állandóan maradjon, hogy nemes eszméi, hogy a te mennyei igazságaidat hirdető s jelző elvei ránk s utódaink ra áldásosan szálljanak s köztünk áldásosan hassanak!

Hallgass meg minket végtelen irgalmadban, s vedd fel-
kegyelmesen a mi forró s áhitatos imáinkat; mert mi hozzád
fordulunk gyermeki alázattal, hozzád pillantanak szemeink,
hozzád biznak sziveink, ki Te vagy mennyei Atyánk s ir-
galmas Istenünk öröktől fogva mindörökké; amen!

— 000 —

DE BALLAGI GÉZA

egc

B3

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

1870

Azelhunyt iránti kegyeletből nyomatta a hitközség előljárósága.

